

Милош С. ЈОЦИЋ*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет у Новом Саду

Оригинални научни рад
Примљен: 25. 12. 2019.
Прихваћен: 12. 02. 2020.

АНТИЕНЦИКЛОПЕДИЗАМ У СТВАРАЛАШТВУ САВЕ ДАМЈАНОВА**

Неоавангардни и постмодерни аутор Сава Дамјанов је у већем делу стваралачког деловања стварао пародијске књиге хибридне структуре, које су се састојале од персифлажа и деконструкција различитих жанрова попут: кратке приче, есеја, наративних есеја, научних трактата, драма, коментара, лирике, емблематичне књижевности, стрипа, сликовнице, колажа. Дамјанов је својим интертекстуалним и метатекстуалним пародијама обухватио не само канонске ствараоце и дела српске и светске књижевности него и, у формалном смислу, читаво мноштво књижевних стилова и конвенција (прозних, поетских и графичких), потом различите елементе савремене културе (популарну/вулгарну, научно-техничку и високоуметничку), као и различите слојеве српског језика, од жаргона и каламбура до предвуковске језичке традиције. У делу Саве Дамјанова, другим речима, очигледна је тежња ка некој врсти енциклопедизма, односно тоталистичког пописивања свих књижевних, језичких и друштвених норми српске културе. Пратећи савремена истраживања о тзв. енциклопедијској књижевности, односно енциклопедијском наративу (Менделсон, Јерков), у овом раду ћемо дефинисати енциклопедијски поступак Саве Дамјанова, односно ауторово специфично постмодернистичко пародирање самог онтолошког концепта енциклопедизма.

Кључне речи: Сава Дамјанов, енциклопедизам, енциклопедија, постмодерна, анти-енциклопедија.

1. Енциклопедија: теоријски оквир

Говорећи о енциклопедијском моделу у књижевности, односно „антиенциклопедијском” поступку, неопходно је прво скренути пажњу на неколико типолошких разлика између енциклопедијског дискурса и енциклопедијског стила, и „енциклопедијске књижевности”, односно различитих начина на које се принципи енциклопедичности – формални и идеолошки – манифестују у уметничкој литератури.

* miloshjocic@ff.uns.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру пројекта *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности*, Одсек за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду.

Енциклопедија као жанр научног дискурса постоји од Антикe. Примере енциклопедијског израза налазимо код Аристотела и Теофраста¹; у латинској књижевности се, потом, као енциклопедијско дело третира Варонова *Наука (Disciplinae)*, као и *Историја природе (Naturalis historia)* Плинија Старијег, где је у 37 тематски подељених томова образложено целокупно дотадашње знање о географији, медицини и уметности (Слапшак 1986: 168).

Од хеленске и римске књижевности до модерне идеје и форме енциклопедије, односно рационалистичког покрета, енциклопедија је била и остала научни облик који у себи сабира опште знање, или специјализоване изворе података о појединим областима; приказ података у енциклопедији је објективан и представљен „енциклопедијским” стилем који подразумева сажетост, јасноћу и економичност израза (Слапшак 1986: 168) – другим речима, израз енциклопедије је комуникативан, а не експресиван, посвећен тачном преносу информације а не естетизацији реченог; напослетку, енциклопедије користе упутнице и сигле, односно хипертекстуално повезивање различитих уноса. На крају, тоталитет знања које енциклопедија окупља производ је јединственог филозофског учења, концепције или идеолошког система (Слапшак 1986: 168); енциклопедијске пројекте обично и издају институције од националног значаја, а сам њихов садржај одређен је идеолошким вредностима националног канона.

Постоје стога три различите особености енциклопедије као жанра: стилско, онтолошко и идеолошко. Онтолошки говорећи, енциклопедијски жанр вођен је идејом да окупи и разлучи тотално знање из једне или више сродних области, као и намером да појединачни подаци превазиђу атомизираност и да се молекуларизују у јединствено и комуникативно предочено знање. Комуникативност је уједно и основно стилско начело енциклопедијског жанра, који стога негује краткоћу и јасност израза, уз избегавање коришћења стилских фигура. Форму енциклопедије такође одликује и фрагментарност, односно подела на лексије (*lexia*), кратке јединице читања (Барт 2002: 13); услед поменуте тежње енциклопедије да појединачне податке окупља у тоталитет повезане информације, лексије су основни елемент хипертекстуалног повезивања унутар енциклопедије, које се у штампаном облику наводи болдом, стрелицама или сличним типографским алаткама, док се у случају дигитализованих енциклопедија (*Wikipedia* и *wiki* пројекти уопште) стварају HTML линкови који повезују различите интернет странице. На крају, енциклопедија представља и потврђује одређено историјско, филозофско или идеолошко становиште. Још од француске, а потом и енглеске енциклопедије у 18. веку, енциклопедије представљају националне пројекте који идеолошки афирмишу одређени канонски положај. Александар Јерков тако спомиње, говорећи о различитим моделима енциклопедизма, „ауторитет речника” (Јерков 1998: 57), односно како „назив речник сугерише ауторитет, научност и тачност” (Јерков 1998: 57, Ландау 1989: 5–6) – пре свега ауторитет. Енциклопедије

¹ „Енциклопедија није означавала посебан спис у старих Грка, премда се дела Аристотела или Теофраста сигурно могу посматрати као сума целокупног знања сређеног по одређеним системима” (Слапшак 1986: 168).

нису само збирка знања, него канонизовано, односно од стране неког ауторитета потврђено знање. „Енциклопедиста” стога није само прикупљач података, него неко ко поседује довољно ауторитета у оквиру одређеног друштвеног или културног система да податке кодификује на одређени начин, и да тако обликовано знање прогласи за званично, објективно и канонизовано.

2. Енциклопедијска књижевност

Није необично што се тема „енциклопедијске књижевности” или „енциклопедијског” у књижевности нарочито актуелизовала у случају постмодерне књижевности и постструктуралистичке филозофије. Дела попут *Хазарског речника*, *Енциклопедије мртвих*, *Приручника фантастичне зоологије* настају као производ постмодернистичке стилистике, односно постмодернистичке идеологије. Са једне стране, таква дела представљају јукстапозицијску намеру да се белетристика оствари кроз емулирање (али не и симулирање) објективног научног стила – Павићево и Борхесово дело и формално поседују изглед лексикона, нарочито у погледу њихове фрагментарне организације на појединачне лексије, које се у уметничкој интервенцији трансформишу у кратке приче; опонаша се, дакле, форма енциклопедије, али се она уметнички обрађује; са друге стране, у овим делима покушава се остварити приказ целокупног знања из неке области: у наведним случајевима, из историје и митологије.

Енциклопедизам у књижевности није се, међутим, појављивао искључиво у постструктуралистичкој књижевној критици, односно постмодерној књижевности. Оно што је постмодернистичка литература потенцирала, као што ћу на овом месту образложити, јесте антиенциклопедијски приступ енциклопедичном моделу: опонашање његове форме како би се критиковало или пародирало веровање да се било које знање може (или сме) канонизовати и скупити на једном месту. Што се, дакле, ранијих примера књижевног енциклопедизма тиче, Џејмс Џојс је *Уликс*, у једном писму из 1920, окарактерисао као „неку врсту енциклопедије” (Џојс 1957: 146–147; према Андоновска 2016: 107). Неколико година касније, Марко Ристић је свој метатекстуални, надреалистички роман *Без мере* из 1928. описао као „непотпуну енциклопедију” (Ристић 1986: 95); у другом издању романа, Ристић је роман одредио као „фрагментарни каталог модерне митологије, субјективне и објективне” (Ристић 1986: 19; Андоновска 2016: 107).

Књижевна наука такође се бавила енциклопедичном књижевношћу и ван оквира савремене, постмодерне литературе. Умберто Еко је читаво Џојсово дело сматрао енциклопедијским у природи (Еко 1965: 218); Џојс, полазећи од *Summe Theologica* и идући до свог *Finnegans Wake*, реагује или покушава обновити средњевековну теолошку визију света као тотално схваћеног и обухваћеног. Станислав Винавер о енциклопедијском поступку у књижевности говори на примеру Раблеовог *Гаргантје и Пантагруела* у есеју „Раблеова жетва” Винавер (2012: 89), а он је и сам био творац једног енциклопедијс-

ког пројекта оличеног у *Пантологијама* – које су у каснијим издањима прерасле своју оригиналну идеју, пародирање *Антологије новије српске лирике* Богдана Поповића и њених естетских начела, и постале преглед целокупне историје српске књижевности и њених стилова, жанрова, облика и поступака: та каснија издања укључују пародије и прозних, а не само песничких дела, потом научних текстова (критика, есеја, коментара), традиционалних жанрова (бајке, народне песме), експресионистичке књижевности (Црњански, Ујевић, Р. Петровић), па чак и паратекстуалних елемената попут спонзорских реклама. Сава Дамјанов се у једном научном раду и бавио енциклопедијским моделом у Винаверовом разнородном стваралаштву (Дамјанов 2015: 103–111). Предраг Петровић је *Бурлеску господина Перуна бога грома* Растка Петровића препознао као енциклопедијски роман и својеврсног претходника Павићевом *Хазарском речнику*, а „енциклопедијским” је сматрао и Растков есеј „Младићство народног генија” (Петровић 2008: 227).

Наведена дела и аутори у већој или мањој мери, и у стилском или идејном смислу, поседују одређене елементе енциклопедичности. У случају Павића или Кишове „Енциклопедије мртвих”, формалне и мотивске алузије су очигледне; у случају Ристића, „енциклопедичност” романа *Без мере* више је имплицитна, симболичка и песничка; на примеру Винаверових пантологија, енциклопедијска је намера да се обухвата целокупност књижевне историје једног националног канона. Начини проучавања енциклопедичног дискурса у књижевности такође су разнородни. Изузев Јеркова и његових студија о самом концепту енциклопедичности, поменути књижевни научници су се ограничавали на препознавање само одређених (и веома различитих) елемената енциклопедијског дискурса на примеру специфичних дела.

У том смислу, нарочито је значајан есеј Едварда Менделсона „Encyclopedic Narrative”. Менделсоново бављење књижевним енциклопедизмом покушај је одређења типолошких особености енциклопедијског књижевног дела, или „енциклопедијског наратива”. Менделсоново истраживање у великој мери повезано је и са једним елементом енциклопедизма који је био махом запостављен у овде поменутим истраживањима – теоријом књижевног канона, односно концептом канонизованог система књижевних вредности и „великих” аутора и књижевних дела која заузимају темељно место у формулисању идентитета једне националне културе и њене уметности. Менделсон истиче да су дела енциклопедијске књижевности од суштинског значаја за развој западног канона, као и појединачних националних књижевности у оквиру канона западне уметности, пре свега услед способности енциклопедијских књижевних дела да обухвате и редефинишу читав скуп нормативних поетика једне епохе – језичке, уметничке, друштвене, филозофске и научне (Менделсон 1976: 1267). Међу енциклопедијске ауторе и енциклопедијска дела Менделсон убраја: Дантеа Алигијерија и *Божанствену комедију*, Раблеа и *Гаргантуу и Пантаруела*, Сервантеса и *Дон Кихота*, Луиша Камоиша и *Лузјадау*, Гетеов *Фауст*, *Моби Дик* Хермана Мелвила, Џојсов *Уликс*, и као за њега најскорије енциклопедијско дело, *Дугу гравитације* Томаса Пинчона (Менделсон 1976: 1267).

Према Менделсону, енциклопедијско је оно дело које покушава да обухвати комплетан опсег знања и веровања једне културе, идентификујући притом идеолошке перспективе уз помоћ којих култура обликује свој национални канон, и користећи притом, у естетском смислу, све литерарне стилове и конвенције познате тој књижевној култури (Менделсон 1976: 1268–1269). Енциклопедијско дело на тај начин представља жанр мноштва. То је књижевни облик комплексне структуре, који као грађу користи како иновативне/савремене стилске поступке тако и елементе старије традиције (*Дон Кихот* и пикарески роман; *Гаргантуа и Пантагруел* и јукстапозиција високе и ниске културе, односно сакралне и народне-карневалске културе позног средњег века). Додатно, енциклопедијско дело у себе инкорпорира не само различите уметничке поступке, него и свеобухватна знања из области популарне културе и технолошких наука (Менделсон 1976: 1269): познати су Дантеови или Раблеови сатирични коментари на рачун њихових савременика (властодржаца, црквених поглавара, уметника, мецена), односно демонстрација њихових знања из области средњевековне медицине или астрономије. Напоследку, Менделсон енциклопедијска дела назива и „полиглотским” (Менделсон 1976: 1273), односно делима која осликавају целокупан историјски и дискурзивни развој говорног и књижевног језика једне националне културе.

3. Антиенциклопедизам и дело Саве Дамјанова

Међу енциклопедијским делима европске књижевности постоји и нарочита струја антиенциклопедијске књижевности. У додиру са хумористичним, пре свега субверзивним поступцима сатире и пародије, дела која преузимају форму (фрагментарност, или облик списка/лексикона), идеју или онтолошку намеру енциклопедије постају суште супротности енциклопедијског дискурса – антиенциклопедијска дела не афирмишу ставове неког канона или (националне) културе, него их исмевају или критикују, а нека осветљавају још ширу перспективу, поручујући да су сами чиновни објективизације, систематизације и канонске евалуације немогући или злокобно тоталитаристички. Флоберови титуларни јунаци епизодичног романа *Бувар и Пекише* су потпуна супротност слици идеалног енциклопедисте: они су површни, импулсивни, деконцентрисани, вечити почетници који никада не постају стручњаци ни у једном од бројних поља којима се баве, од пољопривреде до теологије. Додатак овом роману, *Речник отрцаних мисли*, представља сатиру француског друштва, уметности, образовања, политике и (популарне) културе, а пружен је у облику лексикона разнородних појмова чије су дефиниције писане као пародија енциклопедијског дискурса: уместо да пружају еманципаторске научне дефиниције, оне реafirмишу погрешне представе и општа места. Винаверове пантологије, заправо збирке ауторових пародичних текстова на тему готово свих релевантнијих аутора или књижевних облика и жанрова историје српске књижевности, представљају сатирично исмевање онога што је аутор сматрао за неаутентичне и регресивне књижевне вредности.

Као у случају Флоберових дела, или Винаверовог вишежанровског пројекта, Сава Дамјанов такође саморазара енциклопедијски замах својих дела хумористичним поступцима сатире и пародије. У целокупном уметничком деловању Саве Дамјанова, са изузетком његовог првог романа, *Истраживање савршенства*, и делимичним изузетком последњег, *Итика Јерополитика@Вук* може се уочити исти поступак антиенциклопедизма. На метафоричкој површини, Дамјанов опонаша онтолошку намеру енциклопедијског модела да на истом месту окупи целокупно знање, нормe и информације српске (али и светске) историје и књижевности; једном када их окупи, Дамјанов карневалски приступа њиховом разарању.

Обухватање свих жанрова, облика, визуелних елемената, језичких стилова и историјских личности који се појављују у Дамјановљевим романима захтевало би засебно истраживање и изградњу неколико различитих каталога. Скраћени приказ изгледао би овако: уз неколико самопародијских псеудонима и алтер ега самог аутора, број историјских личности из различитих области уметности, политике и културе у Дамјановљевом делу приближава се троцифреном броју. Међутим, ниједан од поменутих и непоменутих историјских ликова у опусу Саве Дамјанова не заузима своју легитимну историјску улогу, него је представљен као комична, хиперболисана и апсурдистичка верзија самог себе. У причи „Фудбалска каријера Вука Караџића” (*Историја као апокриф*), В. К. постаје, у фарсичној спортској алегији свог литерарно-лингвистичког рада, играч фудбалског клуба Реал Мадрид. У бројним случајевима ће Дамјановљева максималистичка поетика претеривања – или поетика мноштва (Менделсон), односно вишегласја (Бахтин) – довести до апсурдистичке гротеске, где ће се идентитети неколико различитих личности хаотично трансформисати једни у друге, као у тексту „Бајка о човеку и жени” (*Порно-литургија архиепископа Саве*), где близу тридесет (!) различитих ликова представља, заправо, еманацију једног прозног субјекта; или ће, као у случају Џојсеа Луиса Кафкеса из „Разговора са Ц. Ј. К.” (*Колачи, обмане, нонсенси*), главни лик бити шаљива химера неколико паралелних идентитета.

Дамјановљева хетероглосија најочигледнија је на формалном плану. У поговору Дамјановљеве друге књиге, *Колача, обмана, нонсенса*, Иван Негришорац је скренуо пажњу да Сава Дамјанов, заједно са још неким представницима тзв. младе српске или младе новосадске прозе попут Ђорђа Писарева или (раног) Светислава Басаре, припада оној струји српског постмодернизма која се настављала на авангардистичку традицију интензивних формалистичких и стилских иновација (Негришорац 1989: 174). Радикални експеримент по питању форме примећујемо, у случају Саве Дамјанова, и на микро- и на макроплану његових текстова; у надреалним језичким играма, упоредној употреби високопарног и уличарско-вулгарно-жаргонског језика, као и мешању различитих историјских слојева српског језика (славеносербски у „Како је Доситеј Обрадовић постао зла жена”, *Порно-литургија архиепископа Саве*), чиме Дамјановљева дела добијају особину „полиглотских”, према Менделсоновом одређењу; односно у композицији његових књига, које представљају хибридне, фрагментарне форме које се не могу моножанровски од-

редити као збирке кратке прозе (услед обједињујуће идеје или композиције коју поседује свако од његових дела), него радије као постмодерни *fix-up* романи. У питању су полифоне, мултижанровске и мултимедијске структуре које у себи обједињују велики број различитих књижевних облика, који се очитују имплицитно или експлицитно. Дамјановљеви текстови често су поднасловом одређени као специфични жанрови, али таква одређења или су свесно нетачна (сам текст може бити маркиран једним жанром, али написан у другом), или фикционализована, односно одређена измаштаним жанровима.

Као пример узимам садржај књиге *Колачи, обмане, нонсенси* где се у виду наслова, поднаслова или самог стилског обликовања текста налазе следећи књижевни и некњижевни жанрови, што прави што измишљени: хагиографија, критичка аутобиографија, рапсодија, интервју, аутопоетика, *Bildungsroman* i *Familienroman* (оба дата у облику кратке приче), есеј, фотодигресија, оглед, урнебес-салата, метрички катихизис, филозофски трактат, цртани роман, компаративна анализа, миракул, елаборат и манифест. Хетерогеност Дамјановљевог стила, као и његова тенденција за енциклопедијским обухватањем што већег броја различитих стилских и жанровских поступака, видљива је и на плану појединачних текстова које представљају неодредиве комбинације кратке приче, есеја, поезије, критике и научног огледа, често са придодатим визуелним елементима који такође укључују више визуелних елемената: фотографију, колаж, стрип, илустрацију или фотомонтажу. Циклус визуелно-поетских фрагмената „Index цитатности, или ти по србском: МАЈСТОРСКИ СО(М)НЕТ” (*Историја као апокриф*) – који, у складу са претходно описаном поетиком, није ни академски индекс цитатности нити завршни део сонетног венца – представља заправо колекцију осавремењених барокних емблема, код којих се као *pictura* налазе порнографске илустрације, графике, фотографије и фотомонтаже, а као лирски *subscriptio* шаливе, вулгарне и метатекстуалне песме.

Опсег жанровске тоталитарности у Дамјановљевој прози нарочито је проширен у књизи *Порно-литургија архиепископа Саве*, где је аутор продуцирао поље формалног експеримента и на неуметничке, тзв. паратекстуалне елементе књиге попут предговора, поговора, уредничких напомена, па чак корица и блурбова. На корицама књиге налази се илустрација православне службе где је, на сваком свештеном лицу, фотошопирано лице самог аутора, а на задњој корици се налазе (измишљене) критичке оцене књиге и препоруке „изречене” од стране Казанове, Ајнштајна, Х. Хефнера и Душана Спасојевића Шиптара. Биографија аутора се у овом издању налази на почетку књиге, уместо на крају, и у њој су побројани како легитимни подаци из пишичеве уметничке и научно-академске каријере, тако и фикционализоване информације попут оне да је „Архиепископ Сава један од твораца Нове Србије на Марсу” (Дамјанов 2008: 9). Сама *Порно-литургија* представљена је у овој биографији као добитник свих већих српских књижевних награда, а овим поступком каталогизирања остварена је антиенциклопедијска намера да се целокупним прегледом обухвате сва најважнија српска уметничка и државна

признања само како би се концепт савремених књижевних награда исмејао и критиковао. *Порно-литургија* тако је добитник награде за најбољи роман, најбољу збирку приповедака, најбољу књигу песама, новинску критику и дечију књижевност; поред тога, књига је добитник и измаштаних награда, попут награде „Маркиз де Сад” за „најперверзније књижевно дело деценије” (Дамјанов 2008: 12). Пародија је јасна: ова каталожка шала упућена је на рачун инфлације књижевних награда, чија вредност је обрнуто пропорционална њиховој количини. Савремене књижевне награде, у симболичком смислу наследнице античког „канонизовања” песника лорововим венцем, односно потврђивања песничке вредности од стране друштвеног ауторитета, данас немају никакву „канонизујућу” вредност или им је Дамјанов не признаје. Са друге стране, овај лексикон различитих награда за различите књижевне жанрове парадоксално одговара композицији *Порно-литургије*, чији се текстови могу уклопити у било коју од наведених пропозиција.

У неколико прилика, Дамјанов отворено пародира и сам енциклопедијски стил. Циклуси текстова „МАЈА енциклопедија књижевних ПОЈМОВА” (*Колачи, обмане, нонсенси*), „Четрдесет четири одреднице из Приручника фантастичне рецепције” (*Причке*) и већ поменути „Index цитатности, или ти по србском: МАЈСТОРСКИ СО(М)НЕТ” својом формом представљају јасну алузију на лексиконски/енциклопедијски научни дискурс. Сваки од поменутих циклуса састоји се од више кратких фрагмената. Опонашајући форму енциклопедијске лексије, текстови „МАЈЕ енциклопедије” заправо су кратке приче, одреднице из „Приручника фантастичне рецепције” опонашају облик есеја, док „Index цитатности” чине савремене обраде барокних емблема. У прва два споменута циклуса, сваки од фрагмената се бави одређеном приповедном техником или жанром, односно теоријско-семантичком терминологијом постструктуралистичке филозофије рецепције; у случају последњег, „Indexа”, фрагменти су дати азбучним редом, али су тематски разуђени, услед чега највише подсећају на подједнако расточену структуру Флоберовог *Речника отрцаних мисли*. Сви појмови представљени су у виду метатекстуалних, апсурдистичких и вулгарних текстова који су, наравно, изузети од изворно објективног и јасног енциклопедијског стила. Циклуси на тај начин представљају синегдоху Дамјановљеве антиенциклопедичности: иако декларативно прате намеру енциклопедијског дискурса за обједињавањем знања одређене области (у овом случају: књижевне генологије, стилистике и теорије рецепције), ови текстови немају никакву енциклопедистичку намеру да систематизују и објективизују него, напротив, да изазову научни апарат књижевне теорије, и да комуникативни дискурс науке о књижевности искористе као предложак за постмодерну и неоавангардистичку игру радикалног формалног експеримента.

Уметничка грађа Саве Дамјанова у великој мери демонстрира, као што је у овом раду представљено, особености, стилистику и идеологију енциклопедијске књижевности – али се његови радови, захваљујући ауторовом паро-

дијском и сатиричном деловању у правцу књижевног и историјског канона националне и светске историје, могу одредити и као антиенциклопедијска дела. Књиге Саве Дамјанова су фрагментарна, нелинеарна дела која се, у метафоричком смислу, вољно распадају под тежином података које садрже – односно, под тежином историје књижевног канона – уместо да се, како енциклопедијски дискурс налаже, обједине у линеарну, објективну и научно-рационалну целину. У питању је онтолошка слика света која је дубоко постмодернистичка, иако се на њу може наићи и у извесним антиципаторским делима попут Флоберових *Бувара* и *Пекишеа* и *Речника отрцаних мисли*. Дамјановљеве књиге критикују начин на који књижевна и национална историја креирају монолитне каноне и одбацују нежељене, ексцентричне појаве на периферију. Ова дела тако користе алате енциклопедијског дискурса како би се њима, парадоксално, супротставила не само начелима националног канона него и цивилизацијском, постпросветитељском фаворизовању логичког насупрот ирационалном, односно структурираног наоштрб фрагментарном. Сава Дамјанов у свом опусу обухвата огроман распон књижевне и културне традиције српске и светске књижевности, али не да би га преписивачки афирмисао, него да би га креативно реконструисао у сопственом кључу, изазивајући на тај начин не само велике истине канонизоване културе него и шири питања стваралаштва, уметности и националне културе.

ИЗВОРИ

- С. Дамјанов, *Колачи, обмане, нонсенси*, реиздање, Зрењанин: Агора, 2018.
С. Дамјанов, *Причке*, Београд: Време, 1994.
С. Дамјанов, *Историја као апокриф*, Зрењанин: Агора, 2008.
С. Дамјанов, *Порно-литургија архиепископа Саве*, Зрењанин: Агора, 2010.

ЛИТЕРАТУРА

- Андоновска 2016: Б. Андоновска, Ристић и Џојс: *Без мере* и *Уликс* у компаративној визури, *Књижевна историја* год. 48, бр. 159, Београд, 99–130.
Барт 2002: R. Barthes, *S/Z*, Oxford: Blackwell Publishing.
Бахтин 1989: М. Бахтин, *О роману*, Београд: Nolit.
Винавер 2012: С. Винавер, *Видело света*, Београд: Службени гласник.
Дамјанов 2015: С. Дамјанов, Енциклопедија Винавер, у: *Поезија и модернистичка мисао Станислава Винавера: зборник радова*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 103–111.
Јерков 1998: А. Jerkov, Roman i tekst: enciklopedijski model u književnosti. *Godišnjak za poetska i hermeneutička istraživanja PH2*, Београд: Autori, 7–35.

- Јерков 2000: А. Јерков, *Od enciklopedizma do metafikcije. Godišnjak za poetička i hermeneutička istraživanja PH4*, Београд: Аutori, 52–88.
- Ландау 1989: S. I. Landau, *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*, New York: Cambridge University Press.
- Менделсон 1976: E. Mendelson, *Encyclopedic Narrative: From Dante to Pynchon*, *Modern Language Notes*, Vol. 91, No. 6, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1267–1275.
- Негришорац 1989: I. Negrišorac, *Kolači postmodernog nonsensa: prilog istraživanju obmane i savršenstva*, u: Sava Damjanov, *Kolači, obmane, nonsensi*, 173–189.
- Петровић 2008: П. Петровић, *Авангардни роман без романа: поетика кратког романа српске авангарде*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Слапшак 1986: S. Slapšak, *Enciklopedija*, u: *Rečnik književnih termina*, Београд: Institut za književnost i umetnost, 168.
- Џојс 1957: J. Joyce, *Letters of James Joyce*, London: Faber and Faber.

Еко 1965: U. Eco, *Otvoreno djelo*, Сарајево: Veselin Masleša.

Ристић 1928: M. Ristić, *Bez mere*, Београд: Nolit.

Miloš S. Jocić

THE ANTI-ENCYCLOPEDIISM IN THE WORKS OF SAVA DAMJANOV

(Summary)

This paper presents an attempt to interpret the entire body of work of Serbian postmodern and neoavantgarde fiction writer Sava Damjanov (sans his first and last novel) as an example of antiencyclopedic literature. In the introductory part, we provide the basic typology of encyclopedia as a scientific genre; by examining stylistic, ideological and ontological characteristic of encyclopedia, we establish a theoretical framework for the rest of the research. In second part of the essay, a notion of encyclopedic literature is explored by examining different manifestations of said genre in the history of the Western canon and Serbian literature. By examining different examples of encyclopedic literature, their modes of formulation, and especially different literary theories of encyclopedic literature (most notably those of E. Mendelson and A. Jerkov), we define a set of rules which can define a literary “encyclopedic” work. Finally, in the closing part of the essay, we examine the multigenre, multimedia work of Sava Damjanov as an expression of antiencyclopedic sentiment, which itself is an emanation of a deeply postmodern world view – one which doubts the very idea of a monolytic, objective, singular (literary) canon.